

Stanisław Kawa OFMConv

KANONICZNY STATUS MISJI *SUI IURIS* NA PRZYKŁADZIE MISJI W UZBEKISTANIE

W KPK z 1983 r. status misji *sui iuris* nie jest ujęty wprost, choć w rzeczywistości kościelnej taka struktura funkcjonuje. Obecnie na świecie istnieje osiem misji *sui iuris* Kościoła łacińskiego:

- trzy na terytorium Azji – w Afganistanie, Tadżykistanie i w Turkmenistanie;
- jedna na Oceanie Atlantyckim obejmująca wyspy Świętej Heleny, Wniebowstąpienia oraz archipelag Tristan da Cunha;
- dwie w Oceanii – na atolu Funafuti (Tuvalu) i wyspach Tokelau;
- dwie na Wyspach Karaibskich – na Turks i Caicos oraz na Kajmanach¹.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest próba określenia kanonicznego statusu wspomnianej struktury kościelnej na przykładzie misji w Uzbekistanie, która istniała w latach 1997-2005. Oczywiście, nie jest to studium wyczerpujące zagadnienie, gdyż każda misja *sui iuris* może mieć swe własne, specyficzne rozwiązania prawne.

Najpierw zostanie przedstawiona geneza misji *sui iuris*; następnie – definicje i źródła prawne, na podstawie których zostanie określony kanoniczny status misji *sui iuris*, a na końcu prawne aspekty funkcjonowania misji w Uzbekistanie.

MGR STANISŁAW KAWA OFMCONV – doktorant, Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego Instytutu Prawa Kanonicznego KUL; e-mail: skawa@onet.pl

¹ „Annuario Pontificio” 2010, s. 1075-1076. Stan aktualny zob.: <http://www.gatholic.com/dioceses/data/type-miss.htm> [dostęp: 27.05.2012].

1. POJĘCIE MISJI *SUI IURIS* I JEJ ERYGOWANIE

Na terenach misyjnych początkowo zakładano wspólnoty – gminy chrześcijańskie, następnie jako bardziej zorganizowane powstawały stacje misyjne oraz misje niezależne – prefektury i wikariaty apostołskie. Papież wykonywał wówczas swą bezpośrednią władzę przez prałatów – prefektów apostołskich lub wikariuszy apostołskich – z władzą zwyczajną na wzór biskupiej, ale zastępczą. Urzędy te powstały w XVII wieku. Pierwszym stopniem organizacji Kościoła na określonym terytorium była prefektura apostołska, którą w imieniu papieża zarządzał prałat niemający sakry biskupiej. Drugim stopniem był wikariat apostołski ustanowiony na terytorium, gdzie Kościół był bardziej rozwinięty; zarządzał nim w imieniu papieża prałat z sakrą biskupią. Do wikariatu lub prefektury apostołskiej należały misje niezależne – misje *sui iuris*. Były to terytoria misyjne zarządzane przez przełożonych misyjnych nieposiadających święceń biskupich – *superior missionis* – od których zależały poszczególne stacje misyjne danego terytorium².

Przystępując do określenia misji *sui iuris* w Kościele łacińskim, warto zaznaczyć, że nie należy mylić tej struktury z podobnym określeniem funkcjonującym w KKKW – Kościoły *sui iuris*³.

Definiując pojęcie misji *sui iuris*, należy stwierdzić, że jest to „rejon misyjny nie będący jeszcze ani wikariatem, ani prefekturą apostołską, dążący do wyższego stanu organizacji kościelnej”⁴. Innymi słowami: jest to pierwotna, lecz samodzielna kościelna jednostka terytorialna o charakterze przejściowym, która stanowi wstępny etap istnienia Kościoła partykularnego na terenach, gdzie liczba katolików jest nieduża, a sytuacja polityczna terenu jest niepewna. Różni się od diecezji tym, że nie jest konieczne, aby zarządzał takową strukturą przełożony mający święcenia biskupie; wystarczy, że jest wyposażony we władzę bi-

² Zob. F. Bączkowiec, J. Baron, W. Stawinoga, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. I, wyd. III, Opole 1957, s. 487.

³ KKKW, kan. 27: „Wspólnota chrześcijan powiązana hierarchią według prawa, która jako *sui iuris* wyraźnie lub milcząco uznała najwyższą władzę Kościoła, w tym Kodeksie jest nazywana Kościołem *sui iuris*”. Zob. L. Adamowicz, *Kościół sui iuris*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. IX, Lublin 2002, kol. 1054.

⁴ M. Sitarz, *Słownik prawa kanonicznego*, Warszawa 2004, kol. 111.

skupią zwyczajną i zastępczą, którą wykonuje w imieniu Biskupa Rzymu (kan. 371)⁵.

Organem erygującym misję *sui iuris* jest Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów. W konstytucji apostołskiej *Pastor Bonus* prawodawca stwierdza, że wspomnianej Kongregacji „podlegają terytoria misyjne, których ewangelizację powierza się instytutom, stowarzyszeniom i Kościołom partykularnym; załatwia też wszystko, co w odniesieniu do tych terytoriów związane jest z erekcją administracyjnych jednostek kościelnych lub dokonywanie w nich zmian, jak również z powierzaniem Kościołów, i innymi sprawami, które załatwia Kongregacja ds. Biskupów w zakresie swej kompetencji” (art. 89)⁶.

Erygowanie nowej struktury kościelnej powinno być uzgadniane z władzami świeckimi – rządem państwa, na terytorium którego zamierza się tego dokonać. Prowadzenie pertraktacji w tej sprawie należy do kompetencji sekcji drugiej Sekretariatu Stanu do spraw relacji z państwami⁷.

2. ORGANIZACJA I KIEROWANIE MISJĄ

Jurysdykcja misji *sui iuris* ma swój początek w dekrete *Excelsum* z 12 września 1886 r., wydanego przez Kongregację *de Propaganda Fide*⁸. Następnie papież Pius XI wypowiedział się na ten temat w dniu 7 listopada 1929 r., stwierdzając, że do tego rodzaju struktur

⁵ Zob. J. K r u k o w s k i, *Hierarchiczny ustrój Kościoła*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1: *Księga II. Lud Boży*, cz. 1, *Wierni chrześcijanie*, cz. 2, *Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 223-224.

⁶ J a n P a w e ł II, *Konstytucja Apostolska „Pastor Bonus”*, w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 242; pełny tekst zob.: I o a n n e s P a u l u s PP. II, *Constitutio Apostolica Pastor Bonus*, AAS 80 (1988), s. 841-912.

⁷ Art. 45. „Specjalnym zadaniem drugiej sekcji dla relacji z państwami jest utrzymywanie kontaktów z przedstawicielami rządu”.

Art. 47 § 1. „W szczególnych okolicznościach, działając z upoważnienia papieża, sekcja druga, uzgodniwszy sprawę z kompetentnymi dykasteriami Kurii Rzymskiej, załatwia sprawy związane z obsadzaniem Kościołów partykularnych, jak również erekcji tych Kościołów bądź ich zrzeszeń, oraz dokonywaniu modyfikacji w tej materii” (*Pastor Bonus*, s. 236-237).

⁸ *Decretum Sacrae Congregationis de Propaganda Fide pro Negotiis Ritus Orientalis*, ASS 29 (1896-1897), s. 437-440.

należy stosować ogólne normy ustanowione dla wikariatów i prefektur apostolskich⁹. Wspomniana Kongregacja wydała także instrukcję z dnia 8 grudnia 1929 r.; dotyczy ona relacji między przełożonymi misji *sui iuris* a przełożonymi instytutów zakonnych (tzw. *ius commissionis* – prawo powierzenia instytutowi zakonnemu regionu kościelnego w celu ewangelizacji)¹⁰. Instrukcja ta zasadniczo nie odbiega od regulacji prawnych zawartych w KPK z 1917 r. Uwzględniając to, odwołamy się do kanonicznej tradycji oraz norm dotyczących urzędu wikariusza i prefekta apostolskiego wskazanego Kodeksu¹¹.

Co prawda w Kodeksie tym, tak samo w kolejnym, nie ma wprost odniesienia do misji *sui iuris*, ale jest dość szczegółowo ukazany prawny status wikariusza i prefekta apostolskiego. Należy zaznaczyć, że takie ustalenia są konieczne, ponieważ ordynariusz misji *sui iuris* w Uzbekistanie był w randze prefekta apostolskiego.

Kompetencje prefekta apostolskiego zasadniczo nie będą odbiegać od kompetencji wikariusza apostolskiego w podobnej sytuacji, z wyjątkiem tych, które wynikają z sakry biskupiej, ponieważ ten ostatni zazwyczaj jest biskupem tytularnym¹².

Różnica jest też w nominacji. Według KPK z 1917 r. prefekta apostolskiego mianowała dekretem Kongregacja (wówczas Kongregacja Rozkrzewiania Wiary), a wikariusza apostolskiego papież (can. 293)¹³. Ponadto prawodawca w KPK z 1917 r. postanowił, że na równi z innymi biskupami wikariusz apostolski miał obowiązek na-

⁹ Zob. J.L. G u t i é r r e z, *Kościół partykularne*, w: *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*, edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 337-338.

¹⁰ S. Congregatio de Propaganda Fide, *Instructio ad vicarios praefectos que apostolicos et ad superiores institutorum, quibus a S. Sede missiones concreditae sunt*, ASS 22 (1930), s. 111-115.

¹¹ Pomocne w tym zakresie jest dzieło Bączkowicza, Barona, Stawinogi, *Prawo kanoniczne*, s. 487-493.

¹² Zob. G u t i é r r e z, *Kościół partykularne*, s. 337.

¹³ Can. 293 § 1. „Territoria quae erecta non sunt in dioeceses reguntur per Vicarios aut Praefectos Apostolicos; qui omnes ab una Apostolica Sede nominantur”.

§ 2. „Vicarius et Praefectus Apostolicus, possessionem sui territorii capiunt, ille litteras apostolicas, hic decretum seu patentes litteras Sacrae Congregationis de Prop. Fide per se vel per procuratorem ostendentes ei qui territorium regit ad normam can. 309”.

wiedzenia progów apostołskich (*ad limina*). W razie słusznej potrzeby mógł wypełnić ten obowiązek przez swego zastępcę, prokuratora, który mógł zamieszkiwać w Rzymie¹⁴. Z powyższego wynika, że prałat apostołski nie był zobowiązany do wizyty *ad limina*¹⁵. Prawodawca w KPK z 1983 r. stwierdza podobnie (kan. 400 § 3). Według KPK z 1917 r. wikariusz i prefekt apostołski mieli taką samą władzę i te same prawa, jakie przysługiwały w diecezjach biskupowi rezydencjonalnemu, chyba że *Stolica Apostolska* ją czymś ograniczyła (can. 294 § 1)¹⁶. Każdy z nich był ordynariuszem miejsca z władzą zwyczajną, lecz zastępczą, ponadto otrzymywał obszerną władzę delegowaną. W Kodeksie z 1983 r. traktuje się te kompetencje niemal identycznie, zrównując z diecezją wikariat i prefekturę apostołską (kan. 368).

Jak już wspomniano, prefekt apostołski przeważnie nie miał sakry biskupiej, posiadał jednak w granicach swego terytorium – na okres pełnienia urzędu – władzę poświęcania zastrzeżoną biskupowi. Nie mógł jedynie udzielać błogosławieństwa biskupiego trzykrotnym znakiem krzyża. Mógł natomiast konsekrować kielichy, pateny i ołtarze przenośne, używając olejów poświęconych przez biskupa. Nie mógł konsekrować kaplic; mógł udzielać stu dni odpustu¹⁷, bierzmować, udzielać tonsury i święceń niższych zgodnie z can. 294 § 2, 782 § 3 i 957 § 2¹⁸. W uroczystości mógł udzielić błogosławieństwa papieskiego

¹⁴ Can. 299. „Vicarii Apostolici obligatione tenentur Sacra Limina Beatorum Apostolorum Petri et Pauli visitandi eadem prorsus lege, qua Episcopi residentiales ad normam can. 341; cui tamen muneri, si quid graviter obstet ne per se ipsi illud expleant, satisfacere possunt per procuratorem etiam in Urbe degentem”.

¹⁵ Zob. B a c z k o w i c z, B a r o n, S t a w i n o g a, *Prawo kanoniczne*, s. 490.

¹⁶ Can. 294 § 1. „Vicarii et Praefecti Apostolici iisdem iuribus et facultatibus in suo territorio gaudent, quae in propriis dioecesibus competunt Episcopis residentialibus, nisi quid Apostolica Sedes reservaverit”.

¹⁷ S. Paenitentiarum Apostolica, *Decretum Agentur Facultates Circa Indulgentiarum Concessionem*, AAS 34 (1942), s. 240.

¹⁸ Can. 294 § 2. „Etiam ii qui character episcopali carent, possunt, intra sui territorii fines ac perdurante munere, omnes benedictiones Episcopis reservatas, una pontificali excepta, impertiri, calices, patenas et altaria portatilia cum sacris oleis ab Episcopo benedictis consecrare, indulgentias quinquaginta dierum concedere, confirmationem, primam tonsuram et ordines minores conferre ad normam can. 782 § 3, 957 § 2”.

Can. 782 § 3. „Hac facultate ipso iure gaudent, praeter S. R. E. Cardinales ad normam can. 239, § 1, n. 23, Abbas vel Praelatus nullius, Vicarius et Praefectus Apostolicus, qui tamen ea valide uti nequeunt, nisi intra fines sui territorii et

z odpustem zupełnym, ale tylko dwa razy w roku (can. 914)¹⁹. Imienia wikariusza i prefekta apostolskiego nie wymienia się w kanonie mszy św.²⁰

W stosunku do pracujących w misji *sui iuris* misjonarzy, zarówno wikariusz, jak i prefekt apostolski mógł żądać wykazania się odpowiednimi pismami, które ich uprawniają do pracy misyjnej na danym terytorium. Niestosującym się do tych wymagań, mógł zabronić wszelkich funkcji kościelnych²¹. Misjonarze zobowiązani byli prosić go o pozwolenie na wykonywanie świętych czynności, którego nie należało odmawiać poza poważnym powodem²².

Bez uzgodnienia ze Stolicą Apostolską wikariusz i prefekt apostolski nie mógł pozwalać misjonarzom posłanym przez Kongregację Rozkrzewiania Wiary na opuszczanie terytorium lub przeniesienie się na inne miejsce; nie mógł też ich usuwać. W przypadku publicznego zgorzzenia, wolno mu było usunąć każdego misjonarza, nawet zakonnego, po zawiadomieniu o tym jego przełożonego oraz Stolicy Apostol-

durante munere tantum”.

Can. 957 § 2. „Si episcopali oharactere careant, possunt nihilominus in proprio territorio et durante tantum munere, conferre primam tonsuram et ordines minores tum propriis subditis saecularibus ad normam can. 956, tum aliis qui litteras dimissorias iure requisitas exhibeant; ordinatio extra hos fines ab eisdem peracta irrita est”.

¹⁹ S. Paenitentiarum Apostolica, *Decretum Augustur Facultates Circa Indulgentiarum Concessionem*, AAS 34 (1942), s. 240.

Can. 914. „Benedictionem papalem cum indulgentia plenaria, secundum praescriptam formulam, impertiri possunt Episcopi in sua quisque dioecesi bis in anno, hoc est die sollemni Paschatis Resurrectionis et alio die festo sollemni ab ipsis designando, etiamsi iidem Missae sollemni astiterint tantum; Abbates autem vel Praelati nullius, Vicarii et Praefecti Apostolici, etsi episcopali dignitate careant, id possunt in suis territoriis uno tantum ex sollemnioribus per annum diebus”.

²⁰ S. Congregatio Rituum, *Dubium De nomine antistitis exprimendo in canone missae*, AAS 11 (1919), s. 145.

²¹ Can. 295 § 1. „Vicarii et Praefecti Apostolici ab omnibus missionariis, etiam religiosis, possunt ac debent exigere ut suas patentes seu alias quasvis eorum missionis, destinationis, constitutionis ac deputationis litteras exhibeant, easque exhibere recusantibus exercitium cuiusvis ministerii ecclesiastici prohibere”.

²² Can. 295 § 2. „Omnes missionarii, etiam regulares, licentiam sacri ministerii exercendi petant a Vicariis et Praefectis Apostolicis, qui tamen eam ne denegent, nisi singulis et gravem ob causam”.

skiej²³. W KPK z 1983 r. prawodawca przyznaje w powyższej kwestii kompetencję biskupowi diecezjalnemu (kan. 679).

Misjonarze-zakonnicy po ślubach uroczystych podlegali jurysdykcji, wizytacji i napomnieniom wikariusza i prefekta apostolskiego w sprawach odnoszących się do zarządu misją, duszpasterstwa, sprawowania sakramentów, kierowania szkołami, pozyskiwania ofiar i dysponowania nimi na cele misyjne, wypełniania zapisów pobożnych na korzyść misji²⁴. Podobna regulacja znajduje się również w KPK z 1983 r. (kan. 397, 678).

Oprócz wcześniej wymienionych kwestii, wikariuszowi i prałatowi apostolskiemu nie wolno było mieszać się do karność zakonnej, gdyż ta należała do kompetencji przełożonego zakonnego. W przypadku konfliktu między poleceniem wikariusza lub prefekta apostolskiego w sprawach mu podległych a nakazem przełożonego zakonnego, przewagę miał pierwszy z nich. Przełożony posiadał w takiej sytuacji prawo rekursu do Stolicy Apostolskiej. Należało przestrzegać także inne normy określające wzajemne relacje zakonników i prefekta apostolskiego²⁵.

Jeśli powstałyby spory w kwestiach duszpasterskich pomiędzy poszczególnymi misjonarzami albo zakonnikami lub pomiędzy misjonarzami i innymi osobami, wikariusz lub prefekt apostolski powinien być je jak najszybciej załagodzić, a w razie potrzeby rozstrzygnąć. W tym

²³ Can. 307 § 1. „Ipsius non licet, inconsulta Sede Apostolica, concedere missionariis ab ea missis veniam in perpetuum deserendi vicariatum aut praefecturam, vel alio transeundi, nec eos quoquo modo expellere”.

§ 2. „In casu autem publici scandali possunt ipsi, audito suo Consilio, et si agatur de religiosis, praemonito, quantum fieri potest, Superiore, missionarium statim removere, facta tamen illico certiore Apostolica Sede”.

²⁴ Can. 296 § 1. „Etiam missionarii regulares subiiciuntur Vicariis et Praefectis Apostolicis iurisdictioni, visitationi et correctioni in iis quae pertinent ad missionum regimen, curam animarum, Sacramentorum administrationem, scholarum directionem, oblationes intuita missionis factas, implementum piarum voluntatum in favorem eiusdem missionis”.

²⁵ Can. 296 § 2. „Quamvis Vicariis et Praefectis Apostolicis nullo modo liceat, praeter casum in iure praevistos, se in disciplinam religiosam ingerere quae a Superiore religioso dependet, si tamen circa ea, de quibus in superiore paragrapho, conflictus oriatur inter mandatum Vicarii aut Praefecti Apostolici et mandatum Superioris, prius praevalere debet, salvo iure recursus in devolutivo ad Sanctam Sedem et salvis peculiaribus statutis a Sede Apostolica probatis”.

przypadku od dekretu rozstrzygającego wolno było złożyć rekurs do Stolicy Apostolskiej, bez skutku zawieszającego²⁶.

Pojęcie misjonarzy nie obejmowało sióstr zakonnych pracujących na misjach m.in. w zakładach wychowawczych i szkolnictwie. Odnośnie do podejmowanych przez nie obowiązków, przenosin, prowadzenia korespondencji z prośbą o ofiary na misje itp., należało zachować ich konstytucje²⁷.

Co pięć lat wikariusz i prefekt apostolski składał sprawozdanie o stanie prefektury, które miało być podpisane przynajmniej przez jednego członka rady misji²⁸. Podobna regulacja w KPK z 1983 r. odnosi się do biskupa diecezjalnego (kan. 399). Pod koniec każdego roku wikariusz i prefekt winien był podawać Stolicy Apostolskiej liczbę nowo nawróconych i ochrzczonych, udzielonych sakramentów w ciągu roku oraz inne ważne dane²⁹. Posiadał obowiązek rezydencji, bez ważnej i nagłej przyczyny nie mógł opuszczać swego terytorium na dłuższy czas bez porozumienia ze Stolicą Apostolską³⁰. Obowiązek rezydencji biskupa diecezjalnego istnieje również w KPK z 1983 r. (kan. 395 § 1). Tak samo obowiązek wizytacji diecezji (kan. 306). Wikariusz i prefekt powinien wizytować powierzony mu teren osobiście lub przez wyznaczoną osobę³¹. W uroczystości nakazane wikariusz

²⁶ Can. 298. „Si qua dissidia in iis quae ad curam animarum pertinent, sive inter singulos missionarios, sive inter diversas religiones, sive inter missionarios et alios quoslibet oriri contigerit, ea quamprimum componere curent Vicarii ac Praefecti Apostolici, qui huiusmodi quaestiones, ubi opus fuerit, dirimant, integro tamen iure recursus ad Apostolicam Sedem, qui decreti effectum non suspendit”.

²⁷ B a c z k o w i c z, B a r o n, S t a w i n o g a, *Prawo kanoniczne*, s. 490.

²⁸ Can. 300 § 1. „Ad normam can. 340, Vicarii ac Praefecti Apostolici tenentur obligatione Sedi Apostolicae exhibendi plenam accuratamque relationem de suo quisque pastoralis officio, deque omnibus quaecumque ad statum vicariatus vel praefecturae, ad missionarios, ad religiosos, ad populi disciplinam, ad scholarum frequentiam, ad fidelium denique ipsorum curae commissorum salutem quavis ratione pertineant; quae relatio scripta esse debet et subscripta tum ab ipso Vicario aut Praefecto tum ab uno saltem ex consiliariis de quibus in can. 302”.

²⁹ Can. 300 § 2. „Imo etiam sub cuiusque anni exitum ad Sanctam Sedem mittant elenchum seu numerum conversorum, baptizatorum annuaeque Sacramentorum administrationis una cum aliis notatu dignioribus”.

³⁰ Can. 301 § 1. „In regione sibi commissa commorentur, a qua sine gravi et urgenti causa per notabile tempus iis abesse ne liceat, inconsulta Sede Apostolica”.

³¹ Can. 301 § 2. „Regionem sibi concreditam, quodcumque sit opus, debent ipsi per se vel, si legitime impediti fuerint, per alium visitare eaque omnia in visitatione expendere, quae ad fidem, bonos mores, Sacramentorum administra-

i prefekt apostolski byli zobowiązani do odprawiania mszy św. *pro populo*³². W KPK z 1983 r. biskup diecezjalny posiada również obowiązek odprawiania mszy „za powierzony sobie lud w każdą niedzielę i święta nakazane” (kan. 388). Wikariusz i prefekt był zobowiązany do odpowiedniej troski o miejscowe powołania³³.

Dla rozstrzygania ważniejszych i trudniejszych spraw wikariusz i prefekt apostolski powinien powołać *consilium* – radę składającą z trzech starszych i roztropniejszych misjonarzy, których zdania powinien zasięgnąć przynajmniej listownie³⁴. Raz w roku, jeśli to możliwe, wikariusz i prefekt apostolski powinien był zgromadzić głównych misjonarzy, aby skorzystać z ich rady³⁵.

Taki organ kolegialny funkcjonował na terenach misyjnych w Azji już od XIX wieku. W instrukcji Kongregacji *de Propaganda Fide* z 8 września 1869 r. dla wikariuszy apostolskich w Indiach nakazano m.in., aby w każdym wikariacie apostolskim ustanowiono radę, która składa się z rozważnych misjonarzy mianowanych przez wikariusza apostolskiego. Kompetencje tej rady obejmowały: doradzanie wikariuszowi apostolskiemu w ważniejszych sprawach, troskę o budowę kościołów, domów, kolegiów i szkół. Dokument ten zobowiązywał wikariu-

tionem, praedicationem verbi Dei, festorum observantiam, cultum divinum, iuventutis institutionem, disciplinam ecclesiasticam referuntur”.

³² Can. 306. „Missae sacrificium pro populis sibi commissis applicare debent saltem in sollemnitatibus Nativitatis Domini, Epiphaniae, Paschatis, Ascensionis, Pentecostes, sanctissimi Corporis Christi, Immaculatae Conceptionis et Assumptionis Beatae Mariae Virginis, Sancti Ioseph eius sponsi, Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, Omnium Sanctorum, servato praescripto can. 339, §§ 2 seqq.”

³³ Can. 305. „Studiosissime curent, onerata graviter eorum conscientia, ut ex christianis indigenis seu incolis suae regionis probati clerici rite instituantur ac sacerdotio initientur”.

³⁴ Can. 302. „Constituant Consilium ex tribus saltem antiquioribus et prudentioribus missionariis, quorum sententiam, saltem per epistolam, audiant in gravioribus et difficilioribus negotiis”.

Rada ta zastępowała kapitułę katedralną albo konsultorów diecezjalnych. Nie musiała działać kolegialnie. Przy alienacji lub lokacie majątku kościelnego, zgodnie z can. 1532 i 1531, mogło być wymagane uzyskanie zgody lub wysłuchanie zdania diecezjalnej rady administracyjnej i kapituły. Rada wikariusza i prefekta apostolskiego zastępowała wówczas radę administracyjną i kapitułę. Zob. B a c z k o w i c z, B a r o n, S t a w i n o g a, *Prawo kanoniczne*, s. 491.

³⁵ Can. 303. „Prout siverit opportunitas, missionarios saltem praecipuos tum religiosos tum saeculares proprii territorii congregent semel saltem in anno, ut possint ex singulorum experientia et consilio deducere quae sint ordinanda perfectius”.

szy apostołskich do liczenia się z opiniami rad misyjnych i nieprzeciwstawiania się większości. W 1883 r. wspomniana Kongregacja poleciła utworzenie rady misyjnej w wikariatach na terenie Chin³⁶.

Prawodawca w KPK z 1983 r. stanowi, że rada misji jest organem obligatoryjnym w wikariacie apostołskim i prefekturze apostołskiej (kan. 495 § 2)³⁷. Powinna składać się przynajmniej z trzech członków, którym prawo stawia tylko dwa wymagania – święceń prezbiteratu i pracy na terenie misji (kan. 495 § 2)³⁸; nie określa, w jaki sposób mogą być powoływani.

Radzie powierza się te zadania, które w diecezji pełni rada kapłańska (kan. 495 § 2) oraz kolegium konsultorów, jeśli prawo co innego nie postanawia (kan. 502 § 4). Wobec powyższego rada ta jest organem doradczym, podobnie jak rada kapłańska; nie jest organem władczym, jakim jest kolegium konsultorów w sytuacjach nadzwyczajnych. Ustawodawca kompetencje władcze pozostawia prowikariuszowi i proprefektowi, których powinni mianować wikariusz lub prefekt apostołski bezpośrednio po objęciu urzędu na wypadek wakatu stolicy wikariatu lub prefektury, w tym tylko celu, aby przejęli rządy (kan. 420). Z tego wynika, że wikariusz i prefekt apostołski oraz odpowiednio prowikariusz i proprefekt powinni zasięgnąć opinii lub uzyskać zgodę rady misji w takich sytuacjach, w jakich biskup diecezjalny konsultuje się z radą kapłańską i kolegium konsultorów³⁹.

Wikariusz i prefekt apostołski, jeśli prawo co innego nie postanawia, powinien uzyskać opinię rady misji w następujących sytuacjach:

- 1) przed erygowaniem i zniesieniem parafii, a także dokonywaniem w misji poważnych zmian (kan. 515 § 2);
- 2) przed wydaniem przepisów odnośnie do przeznaczania ofiar składanych z racji wykonywanych zadań parafialnych i wynagradzania duchownych (kan. 531);
- 3) przed wydaniem decyzji o ustanowieniu w każdej parafii rady duszpasterskiej (kan. 536 § 1);

³⁶ M. S i t a r z, *Kompetencje organów kolegialnych w Kościele partykularnym w sprawowaniu władzy wykonawczej według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, Lublin 2008, s. 79.

³⁷ Tamże.

³⁸ Zob. tamże.

³⁹ Tamże, s. 80.

4) przy udzielaniu zezwolenia na budowę nowego kościoła (kan. 1215 § 2);

5) przed wydaniem decyzji o przeznaczeniu kościoła do użytku świeckiego (kan. 1222 § 2);

6) przed nałożeniem podatku na osoby prawne i fizyczne, podlegające jego jurysdykcji (kan. 1263);

7) przed wyborem dwóch przedstawicieli na synod prowincjalny (kan. 433);

8) przed ustanowieniem lub odwołaniem ekonoma (kan. 494 § 1-2; z tego wynika, że urząd ekonoma powinien być również ustanawiany w misji);

9) przed podjęciem aktów zarządzania o większym zakresie (kan. 1277)⁴⁰.

Zgodę rady misji wikariusz i prefekt apostolski powinien uzyskać na dokonanie alienacji w wypadkach określonych w kan. 1277, 1291 i 1292 § 1-2, a także na transakcje przewidziane w kan. 1295⁴¹.

W sytuacji wakatu stolicy, rada misji służy opinią i wyraża zgodę na określone przez prawo decyzje proprefekta lub prowikariusza apostolskiego, które są przewidziane w kan. 272, 485, 1018 § 1, oraz powiadamia o wakacie Stolicę Apostolską (kan. 422)⁴².

W wikariacie apostolskim wikariusz apostolski zwołuje radę misji oraz jej przewodniczy. W prefekturze apostolskiej powyższe zadanie wypełnia prefekt apostolski. W razie sytuacji nadzwyczajnych (kan. 412, 416), prawo do zwoływania i przewodniczenia przysługuje odpowiednio prowikariuszowi i proprefektowi apostolskiemu (kan. 420).

W sytuacjach jednoczesnych – wakatu i niemożności działania stolicy w wikariacie apostolskim na urzędzie wikariusza i prowikariusza oraz w prefekturze apostolskiej na urzędzie prefekta i proprefekta – według zasady analogii prawa rada misji powinna wybrać kapłana, który będzie rządził do czasu uregulowania sytuacji przez Stolicę Apostolską (kan. 413). Zgodnie ze zwyczajem, władzę w podobnych sytuacjach przejmuje najstarszy kapłan pracujący w prefekturze lub wikariacie apostolskim⁴³.

⁴⁰ Tamże, s. 80-81.

⁴¹ Tamże, s. 81.

⁴² Tamże.

⁴³ Tamże, s. 81-82.

Wikariusz, prefekt apostolski powinien także zatroszczyć się o to, aby zachować odpowiednio przepisy dotyczące archiwum diecezjalnego (kan. 486-491)⁴⁴.

Jeśli przełożony misji *sui iuris* posiadał sakrę biskupią, to przyśługiwały mu prawa honorowe biskupów tytularnych, lecz jeśli nie był biskupem, to na czas trwania urzędu posiadał prawa honorowe i przywileje protonotariusza apostolskiego *de numero participantium* (jako urzędnika w kurii rzymskiej, który pełnił funkcję notariusza papieskiego)⁴⁵.

Po przybyciu na swe terytorium wikariusz i prefekt apostolski powinien był wyznaczyć zastępcę – prowikariusza, odpowiednio proprefekta, jeśli Stolica Apostolska nie wyznaczyła koadiutora z prawem następstwa⁴⁶.

Mógł także wyznaczyć swego zastępcę⁴⁷. Jeśli nie był mianowany zastępcą, to z mocy samego prawa rządu obejmował misjonarz, który pierwszy przedłożył swą nominację na dane terytorium. W sytuacji równoczesnej nominacji kilku misjonarzy urząd obejmował starszy kapłaństwem⁴⁸. Zastępcą był zobowiązany do jak najszybszego powiadomienia Stolicy Apostolskiej o objęciu urzędu⁴⁹. Prowikariusz i proprefekt miał taki zakres władzy, jaki mu wikariusz i prefekt

⁴⁴ Zob. Bączkiewicz, Baron, Stawinoga, *Prawo kanoniczne*, s. 492.

⁴⁵ Can. 308. „Vicariis et Praefectis, caractere episcopali auctis, privilegia honorifica competunt, quae ius concedit Episcopis titularibus; si autem caractere episcopali careant, habent tantum, durante munere et in proprio territorio, insignia et privilegia Protonotariorum apostolicorum de numero participantium”.

⁴⁶ Can. 309 § 1. „Vicarii et Praefecti, ubi primum in territorium suum advenierint, deputent ex uno vel altero clero Pro-vicarium vel Pro-praefectum idoneum, nisi Coadiutor cum futura successione a Sancta Sede datus fuerit”.

⁴⁷ Can. 309 § 2. „Pro-vicarius aut Pro-praefectus nullam habet, vivente Vicario aut Praefecto, potestatem, nisi quae fuerit ab eodem sibi commissa; sed deficiente Vicario aut Praefecto, vel eorum iurisdictione impedita ad normam can. 429, §1, totum debet regimen assumere et in hoc munere permanere, donec a Sancta Sede aliter fuerit provisum”.

§ 3. „Pari modo Pro-vicarius aut Pro-praefectus, qui titulari successerit, statim deputet ecclesiasticum virum, qui sibi, ut supra, in munere succedat”.

⁴⁸ Can. 309 § 4. „Si forte contingat ut nemo sive a titulari sive a pro-titulari uti administrator fuerit designatus, tunc senior in vicariatu vel praefectura, is, nempe, qui sit praesens in territorio et suas destinationis litteras in eodem prius exhibuerit, censetur delegatus a Sancta Sede ut regimen assumat, et inter plures aequae seniores antiquior sacerdotio”.

⁴⁹ Can. 310 § 1. „Ad quos vicariatus aut praefecturae cura devenerit ad normam can. 309, ii debent quamprimum certiore facere Apostolicam Sedem”.

apostolski zlecił; gdyby zabrakło wikariusza/prefekta, to sprawował on pełną jego władzę, z wyjątkiem upoważnień, które poprzednik otrzymał ze względu na osobiste przymioty⁵⁰. Posiadał władzę udzielania dysmisoriiów do święceń swoim podwładnym, jeśli by nawet nie upłynął rok od wakatu⁵¹. Mógł także wyznaczyć swego zastępcę⁵². Uprawnienie to podtrzymuje prawodawca w KPK z 1983 r. (kan. 1018).

Wikariusz i prefekt apostolski posiadał władzę mianowania w razie potrzeby wikariusza delegowanego z uprawnieniami przysługującymi wikariuszowi generalnemu diecezji⁵³. Nie przysługiwały mu jednak prawa honorowe związane z tym urzędem, natomiast mógł być mianowany prowikariuszem i proprefektem⁵⁴.

Wikariusz/prefekt apostolski pełnił urząd do określonego czasu, aż jego następcą kanonicznie nie objął urzędu⁵⁵.

3. MISJA *SUI IURIS* W UZBEKISTANIE

Misja *sui iuris* w Uzbekistanie została erygowana dekretem Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów 29 września 1997 r. Właściwie było to wyjęcie terytorium Uzbekistanu spod jurysdykcji Administratury

⁵⁰ Can. 310 § 2. „Interim uti possunt omnibus facultatibus sive ordinariis ad normam can. 294, sive delegatis, quibus Vicarius vel Praefectus pollebat, nisi commissae fuerint ob industriam personae”.

⁵¹ Zob. Bączkowiec, Baron, Stawinoga, *Prawo kanoniczne*, s. 492.

⁵² Can. 309 § 2. „Pro-vicarius aut Pro-praefectus nullam habet, vivente Vicario aut Praefecto, potestatem, nisi quae fuerit ab eodem sibi commissae; sed deficiente Vicario aut Praefecto, vel eorum iurisdictione impedita ad normam can. 429, § 1, totum debet regimen assumere et in hoc munere permanere, donec a Sancta Sede aliter fuerit provisum”.

§ 3. „Pari modo Pro-vicarius aut Pro-praefectus, qui titulari successerit, statim deputet ecclesiasticum virum, qui sibi, ut supra, in munere succedat”.

⁵³ S. Congregatio de Propaganda Fide, *Epistola Ad vicarios et praefectos apostolicos, qua potestas ipsis fit nominandi vicarium delegatum*, AAS 12 (1920), s. 120.

⁵⁴ Zob. Bączkowiec, Baron, Stawinoga, *Prawo kanoniczne*, s. 493.

⁵⁵ Can. 311. „Qui vicariatui vel praefecturae apostolicae ad certum tempus praepositus est, debet in regimine cum omnibus facultatibus sibi concessis permanere, licet definitum tempus fuerit praeterlapsum, donec successor canonicam sui muneris possessionem ceperit”.

Apostolskiej w Kazachstanie i Azji Środkowej oraz ustanowienie samodzielnej struktury kościelnej o charakterze misyjnym, która została powierzona Zakonowi Braci Mniejszych Konwentualnych⁵⁶. Tego samego dnia dekretem tejże Kongregacji został mianowany ordynariusz nowo powstałej struktury kościelnej w Uzbekistanie – o. Krzysztof Kukułka z tego zakonu⁵⁷. Jest to zgodne z praktyką Kongregacji, iż troskę o misję w danym regionie zazwyczaj powierza konkretnemu instytutowi życia konsekrowanego⁵⁸, w tym przypadku Krakowskiej Prowincji oo. Franciszkanów.

Z dotychczasowych analiz wynika, że w sprawie erygowania misji *sui iuris* w Uzbekistanie brały udział następujące podmioty: trzy dykasterie Kurii Rzymskiej – Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów, Kongregacja ds. Biskupów, Sekcja druga Sekretariatu Stanu oraz Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych.

W dekrete nominacyjnym wyższy przełożony misji *sui iuris* w Uzbekistanie został zrównany z ordynariuszem (*superiorem ecclesiasticum seu ordinarium*). Przysługiwały mu wszystkie prawa i pozwolenia dołączone do tego urzędu, jak prefektowi apostolskiemu (*cum omnibus iuribus et facultatibus eidem officio adnexiis, auctis privilegiis Praefectis Apostolici datis*), z wyjątkiem jednak tych, które ściśle wynikają z sakry biskupiej (*exceptis tamen iis pro quibus character episcopalis indigetur*)⁵⁹.

Natomiast w dekrete – liście wyjaśniającym – skierowanym do przełożonego misji *sui iuris* w Uzbekistanie z 7 października 1997 r., Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów odnośnie do ustanowienia tej struktury stwierdza, że:

- misja *sui iuris* nie jest częścią innego okręgu kościelnego;
- podlega własnemu przełożonemu kościelnemu, który jest zrównany w prawach z ordynariuszem diecezjalnym, z wyjątkiem kompetencji wynikających ze święceń biskupich;

⁵⁶ *Decretum* N. 4111/97, *Commentarium Ordinis Fratrum Minorum Conventualium* 94 (1997), z. 3-4, s. 250.

⁵⁷ *Nominaciones*, AAS 90 (1998), s. 173; *Decretum* N. 4112/97, Archiwum Administratury Apostolskiej w Uzbekistanie.

⁵⁸ S. Congregatio de Propaganda Fide, *Instructio ad vicarios praefectos que apostolicos et ad superiores institutorum, quibus a S. Sede missiones concreditae sunt*, ASS 22 (1930), s. 112.

⁵⁹ *Decretum* N. 4112/97, Archiwum.

– w wypełnianiu swej misji nie należy się ograniczać tylko do opieki nad katolikami cudzoziemcami, lecz potrzeba zaszczebiać Kościół pośród miejscowej ludności;

– podstawowym zadaniem misji jest głoszenie *Dobrej Nowiny* o Jezusie Chrystusie, co oznacza, że każda inicjatywa, nawet pożyteczna w sferze socjalnej czy kulturalnej, powinna służyć ewangelizacji miejscowej ludności;

– należy ustanowić i utrzymywać stosunki z nuncjuszem apostołskim i Kongregacją, co nie powinno ograniczać ani uzależniać w podejmowaniu duszpasterskiej współpracy z innymi okręgami kościelnymi z sąsiednich krajów;

– w kwestiach ekonomicznych związanych z wydatkami zwyczajnymi i nadzwyczajnymi misja może liczyć na dotacje z Papieskich Dzieł Misyjnych;

– należy regularnie, co roku składać sprawozdanie o ewangelizacji i sytuacji finansowej misji⁶⁰.

Misja *sui iuris* w Uzbekistanie istniała do 2005 r., a następnie została podniesiona do rangi administratury apostołskiej; administratorem nowej struktury kościelnej został mianowany bp Jerzy Maculewicz OFMConv⁶¹.

Podsumowując, należy stwierdzić, że Kodeks z 1983 r. wprost nie odnosi się do takiej rzeczywistości eklezjalnej, jak misja *sui iuris*; nie określa struktury wewnętrznej tego rodzaju Kościoła partykularnego oraz nie precyzuje kompetencji jej przełożonego. Biorąc pod uwagę fakt, że przełożony misji *sui iuris* w Uzbekistanie w randze prefekta apostołskiego był zrównany z ordynariuszem (zgodnie z dekretem mianującym), można wywnioskować, że misja *sui iuris* w Uzbekistanie powinna była rządzić się prawem takim, jak prefektura apostołska, która prawnie jest przyrównana do diecezji. Dlatego misja *sui iuris* powinna była być modelowana na wzór diecezji z uwzględnieniem oczywistych różnic, które wynikają z samej natury tej struktury kościelnej⁶². Zasady funkcjonowania misji *sui iuris* należy wyprowadzać z dekretów: ustanawiającego misję, mianującego przełożonego misji oraz dekretu

⁶⁰ *Decretum* N. 4111/97, *Commentarium Ordinis*, s. 251.

⁶¹ Zob. AAS 97 (2005), pars IV, s. 450.

⁶² Zob. J. K r u k o w s k i, *Kościół powszechny a Kościoły partykularne*, w: *Kościół partykularny w Kodeksie Jana Pawła II*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2004, s. 54-55.

– jeśli takowy jest – wyjaśniającego zadania i funkcje przełożonego misji i specyfikę jej funkcjonowania. W pozostałych kwestiach funkcjonowania misji *sui iuris*, należy się wzorować na regulacjach prawnych zawartych w KPK z 1983 r. odnośnie do funkcjonowania diecezji przy zastosowaniu analogii prawa. W bardziej szczegółowych kwestiach kompetencyjnych, z zachowaniem tradycji kanonicznej, należy odnieść się do KPK z 1917 r., a mianowicie do regulacji prawnych dotyczących wikariuszy i prefektów apostolskich.

Canonical status of the *sui iuris* mission on the example mission in Uzbekistan

S u m m a r y

The aim of this article is to explain the canonical status of the *sui iuris* mission. The Code of Canon Law of 1983 does not make reference to this original but independent Church territorial base of a temporary nature, which is a preliminary stage of an existence of the particular Church in areas, where the number of Catholics is not large, and political situation of the area is uncertain. As an example for the presentation of the functioning of this Church structure, *sui iuris* mission in Uzbekistan has been presented, which existed in 1997-2000, and next has been promoted to the rank of an apostolic administration.

Translated by Agnieszka Romanko

Słowa kluczowe: struktura Kościoła, misja *sui iuris*, prefektura apostolska, Uzbekistan, tradycja kanoniczna

Key words: the structure of the Church, *sui iuris* mission, apostolic prefecture, Uzbekistan, canonical tradition